

<Կրթությունն առանց սահմանի >> -ՀԿ
Հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ «Միջառարկայական կապեր և բազմառարկայական ինտեգրում
մայրենիի դասին»

Կատարող՝ Գրիգորյան Մարինե

Դպրոց՝ Մ. Իշխանի անվան թ.5 հիմնական դպրոց

Ղեկավար՝ Վերոնիկա Բարաջանյան

Բովանդակություն

Ներածություն-----	3
Գլուխ 1. Միջառարկայական կապերի ու վերառարկայական ինտեգրման գաղափարը, էությունը և հնարավորությունները-----	5
Գլուխ 2. Միջառարկայական կապերի առանձնահատկությունները մայրենիի դասին-----	8
Եզրակացություններ-----	12
Օգտագործված գրականության ցանկ-----	14

Ներածություն

Մայրենի լեզվի մեթոդիկայի երախտավորներից պրոֆ. Ա.Տեր-Գրիգորյանի կարծիքով՝ «լեզվական գիտելիքն այն չափով միայն պետք է տեղ ունենա մայրենի լեզվի տարրական դասընթացում, որքանով այն հասանելի է երեխայի ըմբռնմանը և որչափով այն նպաստում է խոսքի ուսուցումը գիտակցական հիմքերի վրա դնելուն, զարգացնում է երեխայի տրամաբանական մտածողությունը, նրանց մեջ վերացարկում կատարելու կարողություն է մշակում»¹:

Տեխնոլոգիական զարգացման արդի պայմաններում տարրական դասարաններում «Մայրենի» լեզվի ուսուցման նոր, արդյունավետ ուղիների մշտական որոնումը դարձել ժամանակի կրթական մարտահրավեր: Բացի այդ ժամանակակից կրթության առաջնային խնդիրներից է գույգորդված մեթոդների կիրառումը, որը հնարավորություն կտա համալիր գիտելիքի ձեռքբերում: Վերոնշյալ կետերն էլ պայմանավորում են *թեմայի արդիականությունը*:

Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել «Միջառարկայական կապերի» մեթոդական առավելությունները «Մայրենի» ուսուցման գործընթացում:

Հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում առաջադրվել են հետևյալ *խնդիրները*.

- Ուսումնասիրել միջառարկայական ինտեգրման մեթոդի առանձնահատկությունները;
- Ներկայացնել միջառարկայական ինտեգրման կիրառման միջազգային փորձը;
- Ուսումնասիրել միջառարկայական ինտեգրացիոն մեթոդների հնարավորությունները հանրակրթական դպրոցում;
- Քննել միջառարկայական ինտեգրման մեթոդի հնարավորությունները երեխայակենտրոն ուսուցման ու վերլուծական հմտությունների զարգացման ասպարեզում;

¹ Տեր-Գրիգորյան Ա., Հայոց լեզվի մեթոդիկա, Երևան, 1980, էջ 272:

- Դիտարկել հնարավոր բոլոր միջառարկայական կապերը Մայրենիի ուսուցման ընթացքում իրականացվող նախագծային աշխատանքների ընթացքում;

Հետազոտական աշխատանքի մեթոդական հիմքն են հանդիսացել հետևյալ *մեթոդները*.

- Մասնագիտական գրականության ուսումնասիրություն;
- Փորձարարական մեթոդը;
- Հետազոտողական մեթոդը;
- Համեմատության և վերլուծության մեթոդները:

Հետազոտական աշխատանքի կառուցվածքը: Հետազոտական աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երկու գլուխներից, եզրակացություններից ու օգտագործված գրականության ցանկից:

Գլուխ 1. Միջառարկայական կապերի ու վերառարկայական ինտեգրման գաղափարը, էությունը և հնարավորությունները

Միջառարկայական կապերի հիման վրա իրականացվող դասավանդումը այժմ դրված է միջազգային բակալավրիատի ծրագրի հիմքում և նպատակ ունի դրդել սովորողին ոչ թե կարդալ ու հասկանալ տեսական նյութը, այլ ուսումնասիրել, վերլուծել ու գալ ինքնուրույն եզրահանգումների:

1997 թ.-ին, Միջազգային բակալավրիատի կազմակերպության կողմից իրենց Միջին տարիների ծրագրի (MYP) ներդրումից ընդամենը մեկ տարի անց մեկնարկեց մեկ այլ ուսումնական ծրագիր, որն այս անգամ ուղղված էր 3-12 տարեկան սովորողներին: Ծրագիրը հայտնի է primary years programme անունով: PYP- ի նպատակն է խրախուսել սովորողներին հետաքրքրվել շրջապատող աշխարհով, պատրաստել նրանց լինել մոլորակի քաղաքացի: Ծրագիրն օգնում է սովորողներին մտածել ոչ թե այն մասին, թե ինչ է կատարվում հենց իրենց լսարանի ներսում, այլ դրանից դուրս գտնվող աշխարհում:

IBO.org կայքի համաձայն՝ PYP- սովորողի պրոֆիլը նախատեսված է «զարգացնելու համար անհատներ, ովքեր գիտակ են, բանիմաց, մտածող, շփվող, սկզբունքային, ազատամիտ, հոգատար, ռիսկի դիմող, հավասարակշռված և ռեֆլեկտիվ»²:

2006 թվականին Բահամյան կղզիներում IB Հյուսիսային Ամերիկայի ամենամյա տարածաշրջանային կոնֆերանսի ժամանակ դոկտոր Կրյուն, այն ժամանակ Մայամի-Դեյդի հանրային դպրոցի համակարգող տեսուչը, մեկնաբանեց այն համոզմունքը, որ ուսուցիչները պարտավոր են տարրական դպրոցի աշակերտներին հմտացնել գրագիտության մեջ, որպեսզի նրանք կարողանան զարգացնել ավելի բարձր կարգի, կոնցեպտուալ հիմքերով մտածողություն, ինչն էլ պահանջում է միջառարկայություն:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ մինչև 12 տարեկան երեխան դեռևս ֆիզիկապես և հոգեպես բավարար չափով պատրաստ չէ երևույթներն անջատ-

² Why offer the PYP?

https://www.ibo.org/programmes/primary-years-programme/why-offer-the-pyp/?fbclid=IwAR1WeJkm5vjP_yHZ2yjQfHwWcuRZZAogaFjBJRz3nbnmLsuvi-Lwr-9Y_g, հասանելի է:

անջատ ընկալելու: 11-12 տարեկանը դեռ չի «առանձնացել» իր Ես-ի հետ, իրեն դեռ բավականին չի ճանաչում³: Ուստի կրթական պրոցեսը մաքսիմալ արդյունավետ դարձնելու համար նպատակահարմար է ուսուցումն իրականացնել երեխայի հետաքրքրությունների և նախասիրությունների շրջանակներից բխող ուսումնական բնագրի վրա տարվող աշխատանքներով:

Միջառարկայական ինտեգրումը որոշակի գործողությունների հաջորդականությունների, հնարների համադրություն է, որոնք իրականացվում են սրված առաջադրանքը կատարելու նպատակով՝ յուրաքանչյուր սովորողի համար էական և որոշակի վերջնական արդյունքի տեսքով: Միջառարկայական նախագծային մեթոդի հիմնական նպատակն է սովորողներին տալ հնարավորություն գործնական խնդիրների կամ առաջադրանքների լուծման գործընթացում ինքնուրույն ձեռք բերել գիտելիքներ՝ տարբեր առարկաներից գիտելիքների ինտեգրման միջոցով⁴:

Միջառարկայական ինտեգրումը իրնից ներկայացնում է տարբեր ուսումնական առարկաների և ծրագրերի փոխադարձ համաձայնեցման գործընթաց՝ մասնագիտական և ուսումնական գործունեության միասնական, անդադար և ամբողջական զարգացման նպատակով:

Ինչպես նշվում է միջազգային բակալավրիատի ծրագրում «Ուսանողները, որոնք կզգան ու կուսումնասիրեն արտաքին աշխարհից եկող մարտահրավերները, իրենց պարտավորված կզգան արձագանքել այդ մարտահրավերներին, երբ բախվեն դրանց հետ»:

Ֆրեյդը մեզ զգուշացնում է, որ «չեզոք կրթական գործընթաց գոյություն չունի՝ դա բերում է կամ համաձայնության, կամ մասնակցության աշխարհի փոխակերպմանը»: Եվ համապատասխանաբար, մեզ կոչ է անում «ստեղծել ավելի լավ և խաղաղ աշխարհ»⁵:

Միջառարկայական ինտեգրման էությունը կայանում է նրանում, որ սովորողները մի քանի տարի շարունակ, միաժամանակ տարբեր առարկաների

³ Մկրտչյան Գ., Միասնացված կրթության անհրաժեշտությունը տարրական և միջին դպրոցներում, Նախաշավիղ 7-8, Երևան, 2009:

⁴ Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В., Петров А. Е., Новые педагогические и информационные технологии в системе образования, Учебное пособие / под ред. Е. С. Полат, М.: «Академия», 1999, с. 36

⁵ <https://www.ibo.org/>, հասանելի է:

տեսանկյունից հնարավորություն ունեն ուսումնասիրելու նույն թեման՝ ենթաթեմաների միջոցով աստիճանաբար խորացնելով հիմնական գաղափարի շուրջ ունեցած գիտելիքները: Յուրաքանչյուր թեմայի շրջանակում ամեն ուսումնական տարի ձևակերպվում է նվազագույնը մեկ, առավելագույնը երեք ենթաթեմա՝ հարազատ մնալով թեմայի գաղափարախոսությանն ու բովանդակությանը:

Գլուխ 2. Միջառարկայական կապերի առանձնահատկությունները մայրենիի դասին

Լեզուն ոչ միայն հաղորդակցման, այլև մտածողության բարձրագույն միջոց է: Լեզվի ուսուցման ընթացքում երեխայի մոտ պետք է ձևավորվեն քննադատական մտածողություն և վերլուծելու հմտություն: Մայրենի լեզվի ուսումնասիրությունը ամուր հիմք է ստեղծում այլ առարկաներ ուսումնասիրելու, վերառարկայական, ներառարկայական և միջառարկայական հետազոտական, նախագծային գործունեություն ծավալելու և դրանց արդյունքները փաստարկված խոսքով հաղորդելու համար:

Մայրենի լեզվի դասերին միջառարկայական կապերը հնարավոր է գործադրել անդրադարձի ու նախորդ տարիներին թեմայի մասին ունեցած գիտելիքների վերհանման միջոցով: Այս առումով հրաշալի հնարավորություն է տալիս ԳՈՒՍ մեթոդը, որի շրջանակներում երեխան հնարավորություն է ստանում ինքնասանդրադարձ կատարել ու փորձել հիշել թեմայի մասին ունեցած նախնական գիտելիքները և փորձառությունը:

Մյուս եղանակը այլ առարկաների շրջանակներում ձեռք բերած հմտությունների ու գիտելիքների բանավոր փոխանցումն է, ինչի շնորհիվ բարելավվում են լեզվական, հաղորդակցական հմտությունները, սեփական ուժերի նկատմամբ հավատը: Բացի նշվածներից կարելի է կիրառել նաև այդ հմտությունների կիրառում, որը ուսուցման գործընթացը կդարձնի հաճելի ու արդյունավետ:

Եթե ընթացիկ ծրագրային դասանյութն ունի աշխարհագրության, հայրենագիտության, պատմության, երաժշտության, արվեստի մյուս բնագավառների հետ աղերսներ, ապա նյութի դասավանդման ընթացքում ուսուցիչն իր ուսուցման զինանոցում պիտի ամբարի ու ժամանակին օգտագործի միջառարկայական ինտեգրման հնարավորությունները՝ ուսուցման ժամանակակից մեթոդների ու մեթոդական հնարների ճիշտ և տեղին գործադրմամբ՝ միշտ շեշտը դնելով գործնականության և ակտիվության սկզբունքի վրա:

Երկրորդ դասարանի «Մայրենի» դասագրքում տանը, մայրիկին ու հայրենիքին նվիրված դասերի շրջանակներում կարելի է իրականացնել վերլուծություն «Քառաբաժան» ազյուսակի մեթոդով.

<i>Ինչ տեսա</i>	<i>Ինչ լսեցի</i>
<i>Ինչ զգացի</i>	<i>Նոր վերնագիր</i>

Նյութի մատուցման հաջորդ փուլում կերպարվեստի ուսուցիչը հանձնարարում է տեսածը, լսածն ու զգացածը գույների միջոցով հաձնել թղթին: Այսպես, ինտեգրման մեթոդով կերպարվեստի հետ միջառարկայական կապ հաստատելով՝ նպաստում ենք սովորողների կողմից գրական երկի նյութի տեսանելի զգայական ընկալմանը. աշակերտը կարողում է, այն վերածում նկարի, ընտրում բնագրից բխող գույներ, ավելացնում ստեղծագործական ինքնուրույն երանգներ, բանավոր խոսքով հիմնավորում նկարն ու բնագիրը:

Նույն դասագրքում բազմաթիվ բանաստեղծություններ կան, որոնք երգի են վերածված: Օրինակ՝ «Աշնան նկար» բանաստեղծությունը կարելի է անցնել միջառարկայական կապ ստեղծելով «Երաժշտություն» առարկայի հետ և դասը ներկայացնել երգելով: Երաժշտության ազդեցությամբ նյութի յուրացումը անասելի արդյունավետ է դառնում, քանի որ ստեղծվում է զգացմունքային տրամադրվածության անկաշկանդ հոգեբանական մթնոլորտ, ուր գործի են դրվում երեխաների զգայարանները: Ուստի Շոպենի մասին դասանյութը կամ ձյունների թագավորություն թեման դժվար է պատկերացնել առանց համապատասխան երաժշտություն ունկնդրելու:

Տեխնոլոգիա առարկայի շրջանակներում խմբային աշխատանքների միջոցով՝ ծեփ, կոլաժ, ապլիկացիա, խճակար կարելի է բեմադրությունների համար դեկորացիաներ ստեղծել և բեմականացնել ցանկացած թեմա: Այս եղանակով հղում տալով Մայրենիի դասին ամրապնդել ձեռք բերված գիտելիքները: Թատրոնի տարբեր տեսակների կիրառմամբ դասանյութի մատուցումը ևս լայն հնարավորություն է աշակերտակենտրոն դաս մատուցել՝ օգտագործելով զգայարաններով սովորեցնելու տեխնիկան:

Ինչպես նշեցինք լեզուն ինքնարտահայտման հզոր գործիք է ու «Մաթեմատիկա» առարկայի հետ կապը հեշտորեն կարելի է ստեղծել հասկանիչ ցույց տվող բառերով մարմինների նկարագրման միջոցով: Նախագծային աշխատանքների ժամանակ լավագույնս կարելի է միջառարկայական կապ ստանալ:

2021-22 ուստարում Տավուշի մարզում ներդրված նոր չափորոշիչները վերոնշյալ միջազգային բակալավրիատի ծրագրին հղում տալով, առաջարկում են ուսուցումն իրականացնել մի 1-6 վերառարկայական թեմաների շրջանակներում:

Ով ենք մենք	Որտեղ ենք մենք տարածության ժամանակի մեջ	Ինչպես ենք մենք ու ինքնարտահայտվում,
Ինչպես է աշխատում աշխարհը	Ինչպես ենք մենք ինքնակազմակերպվում	Ինչպես ենք միասին ապրում աշխարհում

Ով ենք մենք վերառարկայական թեմայի շրջանակներում կարելի է նախագծային աշխատանք իրականացնել «Ես իմ քաղաքն եմ, իմ համայնքը իմ տունը»: Երեխաները նախագծային աշխատանքի ընթացքում կուսումնասիրեն իրենց շենքը, բակային տարածքները, դպրոցից տուն ճանապարհը:

Նկարչության դասի շրջանակներում կարելի է նկարել դպրոցից տուն տանող ճանապարհը, *մայրենիի* դասին նկարագրել դպրոց-տուն ճանապարհին եղած շենքերն ու կառույցները, այգիները, եթե այդպիսիք կան, հույզերը յուրաքանչյուր շենքի նայելիս:

Մաթեմատիկայի դասընթացի շրջանակներում կարելի է մետրով չափումներ իրականացնել դպրոցի բակում, դասարանում, համեմատություններ իրականացնել, փորձել խնդիրների միջոցով կրճատել տան ճանապարհը և այլն:

Ես և շրջակա առարկայի դասընթացի նյութի համադրությամբ կարելի է ուսումնասիրել դպրոցից տուն ճանապարհը, փորձել գտնել այն ամենը, ինչը դուր է գալիս ինձ իմ համայնքում և այն ամենը, ինչը ինձ տհաճություն է պատճառում:

Հարցերի միջոցով երեխաներին մղել մաքուր համայնք ունենալու գաղափարին, փորձել գտնել իրենց դերը սեփական համայնքի մաքրության ու զեղեցկության հարցում:

Նախագծային աշխատանքի վերջնարդյունքում ակնկալվում է

1. հաղորդակցական և համագործակցային կարողությունների ամրակայում
2. ինքնակազմակերպման հմտությունների և կամային որակների ձևավորում
3. բառապաշարի հարստացում, բանավոր և գրավոր խոսքի զարգացում
4. կարդալու և գրելու կարողությունների զարգացում
5. հոգեկան գործընթացների զարգացում
6. աշխարհաճանաչողական գիտելիքների ընդլայնում
7. արժեհամակարգի ձևավորում:

Որպես նախագծային աշխատանքի վերջնական փուլ կարելի է երեխաների օգնությամբ մաքրել դպրոցին հարակից բակային տարածքը կամ այգին: Դրանով իսկ պատասխանատվություն ձևավորել նրա մոտ շրջապատի մաքրության մասին հոգ տանելու: Որպեսզի նախագծային աշխատանքը ինքնանպատակ չլինի կարելի է շաբաթօրյակի ընթացքում իրականացնել աղբի տեսակավորմանը նպատակաուղղված տեղեկատվական բուկլետների բաժանում: Բուկլետները կարելի է պատրաստել երեխաների ձեռքով տեխնոլոգիա առարկայի շրջանակներում և ծնողների օգնությամբ:

Եզրակացություններ

Այսպիսով, մարդկության պատմության ընթացքում մշակվել են կրթության զանազան տեսություններ և մեթոդներ, որոնց հիմնական նպատակը դրա արդյունավետության բարձրացումն ու բազմակողմանի, լիարժեք անձի ձևավորումն է: Դրանցից մեկն է համարվում միջառարկայական ինտեգրման մեթոդը, որն այսօրվա դրությամբ համարվում է առավել արդյունավետ ու համապարփակ ուսումնական մեթոդներից մեկը: Այն թույլ է տալիս միավորել և համադրել գիտելիքներ տարբեր գիտական ուղղություններից և ուսումնական առարկաներից:

Միջառարկայական ուսուցման մեթոդը ներկայումս ընկած մի շարք հեղինակավոր միջազգային դպրոցների ու կրթական ծրագրերի հիմքում:

Մեթոդի առավելություններից մեկն այն է, որ այն դուրս է գալիս զուտ առարկայական, գրքային գիտելիքների սահմաններից ու կարելի է դառնում է ավելի շատ միջավայրաստեղծ գործոն:

Մեթոդի մյուս առավելությունը սովորողի պրոֆիլի ձևավորման գերակայությունն է: Մի շարք հեղինակավոր միջազգային կրթական ծրագրեր նպատակ ունեն առաջին հերթին ձևավորել պրպտող, գիտակ, բանիմաց, մտածող, շփվող, ազատամիտ, հոգատար, ռիսկի դիմող, հավասարակշռված ու սկզբունքային անհատներ: Այս տեսանկյունից կարծում ենք իրատեսական կրթությունը, որը դուրս է զուտ ակադեմիական գիտելիքի սահմանափակումներից, տալիս է բավական լայն հնարավորություններ նախանշած պրոֆիլի ձևավորման գործում:

Մայրենի լեզուն ոչ միայն զուտ լեզվական գիտելիքի, այլև լեզվամտածողության համար է պատասխանատու: Միջառարկայական կապերով դասավանդումը կարծում ենք հրաշալի հնարավորություն է առարկայի՝ պետական նոր չափորոշիչներով սահմանված վերջնարդյունքներին հասնելու համար՝ ընդհուպ սեփական անձի, իրեն շրջապատող մարդկանց ու երևույթների նկատմամբ հարգանքի, համագործակցային, ընկերական հարաբերությունների ձևավորում:

Առաջարկություններ

Մայրենի լեզվի թեմաների հետ սերտ միջառարկայական կապեր կարելի է տեսնել ցանկացած տարիքային խմբում դասավանդվող գրեթե բոլոր առարկաների հետ՝ նկարչություն, երաժշտություն, թատերարվեստ, մաթեմատիկա, գիտություն, աշխարհագրություն, հայրենագիտություն, պատմություն և այլ:

Մայրենիի դասերի միջառարկայական ինտեգրման առանցքում առաջնահերթությունը պիտի տրվի սովորողի սոցիալականացմանն ուղղված առաջադրանքներին, քանի որ այդ կերպ կազմակերպված ուսումնառությամբ յուրաքանչյուր սովորողի յուրացրած գիտելիքները դառնում են անձի ձևավորման և կայացման կարևոր նախապայման: Ուստի ինտեգրման մեթոդաբանությամբ ուսուցանվող մայրենիի միասնացված բնագրերը դադարում են զուտ պասիվ ուսումնական նյութ լինելուց, քանի որ դրանք ուսուցչի երևակայական մտածողությունը գործի դնելու, լեզվական կենդանի օրինակներ մտածելու և ուսումնական որոշ առարկաների հետ ինտեգրելու միջոցով լայն հնարավորություն են ընձեռնում յուրաքանչյուր աշակերտի համար արդիական պահանջմունքներից բխող ուսուցում կազմակերպելու:

Ուստի առաջարկում ենք ավելի հաճախ կազմակերպել հատկապես նախագծային ուսումնասիրության մեթոդով իրականացվող միջառարկայական թեմաներ: Վստահ ենք, որ նման եղանակով ստացած գիտելիքը ավելի միջավայրաստեղծ նշանակություն կարող է ունենալ և կնպաստի արագ կողմնորոշվող, ուշադիր, ստեղծագործ անհատների ձևավորմանը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Մկրտչյան Գ., Միասնացված կրթության անհրաժեշտությունը տարրական և միջին դպրոցներում, Նախաշավիղի 7-8, Երևան, 2009:
2. Տեր-Գրիգորյան Ա., Հայոց լեզվի մեթոդիկա, Երևան, 1980:
3. Полат Е. С. , Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В., Петров А. Е., Новые педагогические и информационные технологии в системе образования, Учебное пособие / под ред. Е. С. Полат, М.: «Академия», 1999.
4. <https://www.ibo.org/> , հասանելի է: